

AIDWATCH 2014

CO ČESKO (U)DĚLÁ PRO ODSTRANĚNÍ CHUDOBY
VE SVĚTĚ DO ROKU 2015 A DÁLE

POHLED NEVLÁDNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ
NA ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI ČR

České fórum pro rozvojovou spolupráci
Czech Forum for Development Co-operation

ÚVOD

Od roku 2008 vydává FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci pravidelně stručný přehled vývoje a zhodnocení české zahraniční rozvojové spolupráce za uplynulý rok z pohledu nevládních neziskových organizací v rámci tzv. české zprávy Aidwatch.

Letošní zpráva se rovněž snaží přiblížit **očekávaný historický posun v roce 2015 v přístupu mezinárodního společenství k zahraniční rozvojové spolupráci (ZRS) a k udržitelnému rozvoji**. Na půdě OSN bude totiž hodnoceno dosažení tzv. rozvojových cílů tisíciletí (MDGs) zaměřených na odstranění chudoby a s ní spojených problémů v rozvojových zemích. Zároveň by měl být schválen nový univerzální rámec, který má nejen řešit základní příčiny chudoby, ale i zajistit udržitelný rozvoj v globálním měřítku. V propojeném světě neexistuje „my“ a „oni“. Nové cíle udržitelného rozvoje (SDGs) by měly platit pro bohaté i chudé země. Rozvoj, prosperita a důstojný život však nejsou možné bez ochrany životního prostředí a respektování limitů naší planety, spolupráce mezi sektory a propojování domácí a zahraniční, rozvojové a nerozvojové agendy.

Odpočítávání posledních měsíců pro dosažení MDGs v roce 2015 už začalo. Co pro ně udělala Česká republika v roce 2013 a co by měla dělat dále? Jak využívá ZRS jako nástroj pro řešení problémů, které přesahují hranice Česka?

SEZNAM ZKRATEK

ATI	Index transparentnosti pomoci	LDC	Nejméně rozvinuté země
COHAFA	Pracovní skupina EU pro humanitární a potravinovou pomoc	LIC	Země s nízkým příjmem
CONCORD	Evropská konfederace NNO pro humanitární pomoc a rozvoj	MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
ČR	Česká republika	MIC	Země se středním příjmem
ČRA	Česká rozvojová agentura	MZV	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
ECHO	Generální ředitelství EK pro humanitární pomoc	NNO	Nevládní neziskové organizace
EK	Evropská komise	ODA	Oficiální rozvojová pomoc
EU	Evropská unie	OECD DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
EUNIDA	Evropská síť implementačních agentur rozvojové spolupráce	OSN	Organizace spojených národů
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci	PRT	Provinciální rekonstrukční tým
GCF	Zelený klimatický fond	PWYF	Publish What You Fund
GRV	Globální rozvojové vzdělávání	SDGs	Cíle udržitelného rozvoje
HND	Hrubý národní důchod	WHO	Světová zdravotnická organizace
IATI	Mezinárodní iniciativa pro transparentnost pomoci	ZRS ČR	Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky

1.

PROČ JE ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE DŮLEŽITÁ I PRO ČESKOU REPUBLIKU

**ČESKÁ VEŘEJNOST CHCE POMÁHAT – ZRS PŘISPÍVÁ K BEZPEČNOSTI A STABILITĚ VE SVĚTĚ
– ČR PATŘÍ MEZI ELITNÍ DÁRCE – MEZINÁRODNÍ PRESTIŽ A ROZVOJ VZTAHŮ S ROZVOJOVÝMI ZEMĚMI**

Češi a Češky rozvojovou spoluprací a humanitární pomoc podporují. Vyplývá to z každoročních výzkumů Eurobarometru¹ i z průzkumu veřejného mínění z roku 2014, který zpracovala agentura NMS Market Research pro České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS). Za hlavní důvody podpory rozvojové spolupráce a poskytování humanitární pomoci přitom Češi označují pomoc lidem v nouzi, zlepšování zdravotní situace v chudých zemích a morální pohnutky. Důležitá je také podpora vzdělávání v rozvojových zemích a dobré jméno ČR na mezinárodní scéně. Naopak v politické sféře často zmiňovaná podpora naší ekonomiky podle české veřejnosti mezi klíčové motivy rozvojové spolupráce nepatří. Až 75 % dotazovaných si navíc přeje, aby ČR alespoň udržela nebo navýšila objem financí na ZRS².

Skrze zahraniční rozvojovou spolupráci vyjadřuje Česká republika svůj díl zodpovědnosti a svůj zájem podílet se na řešení dlouhodobých problémů ve světě a na odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje.

Oproti roku 2000, kdy byly MDGs přijaty, se postavení ČR jako aktéra rozvojové spolupráce zásadně proměnilo. **ČR je 37. nejbohatším státem světa³.** Je členem EU, největšího světového dárce oficiální rozvojové pomoci (ODA)⁴, který poskytuje více než polovinu prostředků ZRS. A konečně: v roce 2013 se **ČR stala členem Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC), který sdružuje nejvýznamnější dárce rozvojové pomoci⁵.** Vstup do tohoto výboru znamená pro ČR zvýšení mezinárodní prestiže, ale také vyšší závazky na straně kvality a transparentnosti ZRS, včetně navyšování finančních prostředků na oficiální rozvojovou pomoc.

ZRS je přínosná nejen pro rozvojové země, ale pro celé globální společenství, a tedy i samotnou ČR. Účinná rozvojová spolupráce výraznou měrou přispívá ke stabilnímu a bezpečnému mezinárodnímu prostředí, které je mj. přínosem pro globální ekonomické prostředí. Bez prosperity, stability, a tedy udržitelnosti globálního prostředí nemůže zavládnout prosperita a stabilita ani v ČR.

Rozvojová spolupráce je také **projevem solidarity a znakem vyspělosti společenství.**

ČR má také mezinárodní závazky – kromě MDGs i ty, které se týkají financování a efektivnosti zahraniční rozvojové spolupráce. Jako země s úctou k vládě práva a se zájmem o funkční mezinárodní systém by je proto měla respektovat.

Kvalitní rozvojová spolupráce sama o sobě podporuje **budování dobrého jména ČR**, což pomáhá rozvoji bilaterálních vztahů s partnerskými zeměmi: kulturních, ekonomických, obchodních, vědeckých aj.

1 EK (2014): *EU Development Aid and the Millennium Development Goals, Special Eurobarometer 405*: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_405_en.pdf a EK (2012): *Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid, Special Eurobarometer 392*: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf.

2 FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*.

3 World Bank (2014): *World Development Indicators Database*.

4 V ZRS ČR se oficiální rozvojovou pomocí (ODA) rozumí veškeré vykazatelné prostředky vydané ze státního rozpočtu a z veřejných rozpočtů ČR na účely socioekonomického rozvoje partnerských zemí v souladu s metodikou DAC OECD, MZV (2014): *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2013*.

5 Členy OECD DAC je v současnosti 28 států a EU. Viz OECD DAC: <http://www.oecd.org/dac/dacmembers.htm#members>

2.

AKTUÁLNÍ VÝZVY ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE: OD ROZVOJOVÝCH CÍLŮ TISÍCILETÍ (MDGS) K UDRŽITELNÉMU ROZVOJI

**ZRS ŘEŠÍ CHUDOBU A SPOLEČENSKÉ NEROVNOSTI – ROZVOJ MUSÍ BÝT INKLUZIVNÍ A NEOPOMÍJET
VYLOUČENÉ SKUPINY OBYVATEL – NÁRODNÍ POLITIKY NESMĚJÍ PODKOPÁVAT ÚSILÍ ZRS**

Chudoba má mnoho podob a rozměrů, včetně prohlubujících se nerovností ve společnosti a nedostatečného přístupu k základním veřejným službám. Hospodářský růst – tedy tvorba bohatství – je zásadní, ale ne dostačující složkou rozvoje. Aby skutečně přispíval k odstraňování chudoby, musí mít určité rysy: být inkluzivní a udržitelný, vytvářet důstojná pracovní místa pro muže i ženy, být postavený na vědomostech a dovednostech a vytvářet zdroj daňových příjmů. Hospodářský růst navíc nezvyšuje životní úroveň mezi různými regiony, etniky, pohlavími či společenskými skupinami rovnoměrně.

Proto se **zahraniční rozvojová spolupráce** snaží přispět k takovému hospodářskému růstu, který neohrožuje dlouhodobé podmínky pro kvalitní život na Zemi a z kterého těží i chudobou nejvíce ohrožené skupiny obyvatel, jako jsou ženy, děti, drobní zemědělci, starší lidé či lidé s postižením.

V roce 2000 se členské státy OSN a rozvojové instituce zavázaly splnit do roku 2015 **osm rozvojových cílů tisíciletí (MDGs)**, jejichž zastřešujícím úkolem je snížení extrémní chudoby a hladu⁶. MDGs bezprecedentně zvýšily legitimitu rozvojové spolupráce a posunuly otázku rozvoje na vysokou politickou úroveň. Řada konkrétních cílů již byla dosažena, a to jak globálně, tak na úrovni jednotlivých zemí. Šance na dosažení všech MDGs se ale výrazně liší mezi zeměmi i uvnitř zemí, regionů, měst a na venkově. Nejvíce lidí žijících v chudobě je v současnosti v jižní Asii a subsaharské Africe⁷. Prohlubující se nerovnosti jsou ale nejvíc patrné v zemích se středními příjmy jako např. Argentina, Brazílie, Indie nebo Čína⁸.

K dosažení MDGs týkajících se chudoby, zdraví a vzdělání chybí rozvojovým zemím zdroje veřejných financí až ve výši 120 mld. USD⁹. To je třikrát více, než je současný objem rozvojové pomoci, která do rozvojových zemí dorazí ve formě reálných financí, o jejichž využití ve svém rozpočtu rozhodují především samy rozvojové země¹⁰. Řada nejchudších zemí (LDCs) přitom prakticky nedisponuje žádnými domácími finančními zdroji. Loňský celosvětový nárůst ODA do LDCs o 12,3 % byl způsoben především odpuštěním dluhu Myanmaru¹¹, což nepředstavuje tolik potřebný skutečný transfer prostředků. Rozvojové země navíc budou potřebovat 0,5 až 1 bilion dolarů na to, aby se přizpůsobily klimatickým změnám a zmírnily jejich negativní dopady¹².

6 Dalšími MDGs jsou: zajistit základní vzdělání pro všechny, zabezpečit rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti, snížit dětskou úmrtnost, zlepšit zdraví matek, bojovat s HIV (AIDS), malárií a dalšími nemocemi, zajistit udržitelný stav životního prostředí, budovat globální partnerství pro rozvoj (viz UN: <http://www.un.org/millenniumgoals/>).

7 Viz UN (2014): *The Millennium Development Goals Report 2014*. <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>

8 OECD (2011): *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*.

9 OECD (2012): *Issue Paper: Achieving the MDGs* <http://www.oecd.org/social/poverty/50463407.pdf>

10 Celková výše ročně poskytnuté ODA se sice pohybuje na úrovni zhruba 130 mld. USD, avšak jenom její třetina představuje tzv. programovatelnou pomoc státu (CPA), tj. prostředky, které reálně od dárců do partnerských zemí dorazí a o jejichž použití ve svých rozpočtech rozhodují sami příjemci. Viz OECD DAC: *Country Programmable Aid*: <http://www.oecd.org/dac/aid-architecture/cpa.htm>

11 OECD (2014): *Aid to developing countries rebounds in 2013 to reach an all-time high*: <http://www.oecd.org/newsroom/aid-to-developing-countries-rebounds-in-2013-to-reach-an-all-time-high.htm>

12 Pereira, J (2013): *Pro-poor Climate Finance: Is There a Role for Private Finance in the Green Climate Fund?* http://libcloud.s3.amazonaws.com/93/7b/5/2931/5-13_Pro-poor_Clim_Fin_-_Role_4_Priv_Fin_in_GCF.pdf

BOX 1: I PŘES ÚSPĚCHY V PLNĚNÍ MDGS

- na světě stále žije přes 1,2 miliardy lidí s méně než 1,25 USD na den;
- každý osmý člověk na planetě hladoví;
- téměř 600 dětí každý den umírá na příčiny způsobené nemocí AIDS;
- více než 2,5 miliardy lidí nemají přístup k hygienickým zařízením;
- jedna třetina městských obyvatel v rozvojových zemích žije v chudinských čtvrtích;
- z více než 900 milionů negramotných je přes 60 % žen;
- každý den více než 32 000 lidí opouští své domovy z důvodu válečných konfliktů¹³...

Chudobu nelze vymýtit bez holistického přístupu. Koherentní přístup k rozvoji i při tvorbě nerozvojových vládních politik násobí pozitivní dopady rozvojové spolupráce. Pro udržitelný rozvoj jsou zásadní důsledky ostatních vládních politik či pozic ČR v mezinárodních organizacích včetně EU. Můžou totiž ovlivnit rozvoj jak pozitivně, tak negativně. Dobrým příkladem politiky, která zároveň podporuje rozvoj chudých zemí, je boj proti daňovým únikům, například prostřednictvím lepší výměny informací mezi daňovými úřady vyspělých a rozvojových zemí, či podpora mezinárodní klimatické dohody. Stejně tak je třeba klást důraz na nastavení politik a legislativy v oblasti zahraničních investic a obchodů tak, aby neměly negativní vliv na práva lidí v rozvojových zemích. Závazek implementovat zásady tzv. koherence politik pro rozvoj vyplývá pro ČR rovněž z jejího členství v EU¹⁴. Snižování chudoby a zlepšování životní úrovně místní společnosti jsou samozřejmě i věcí jednotlivých vlád rozvojových zemí a jejich národních politik. Řadu problémů ale nelze řešit lokálně bez široké mezinárodní spolupráce.

Mezinárodní společenství tak stojí před výzvou, **jak zefektivnit rozvojovou spolupráci, zajistit koherenci politik v souladu s rozvojem a zmobilizovat nové transparentní zdroje financování udržitelného rozvoje**, které po roce 2015 doplní stávající prostředky rozvojové pomoci.

¹³ Viz UN (2014): *The Millennium Development Goals Report 2014* <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>

¹⁴ Konkrétně na základě čl. 208 Lisabonské smlouvy.

3. JAK ZVYŠOVAT EFEKTIVNOST ČESKÉ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE

SYSTÉM ČESKÉ ZRS JE NASTAVEN – POTŘEBA ORIENTOVAT SE NA VÝSLEDKY – JE NUTNÉ ZLEPŠIT TRANSPARENTNOST A PROSAZOVÁNÍ PRŮŘEZOVÝCH PRIORITY – CHYBÍ VÍCELETÉ FINANCOVÁNÍ PROGRAMŮ A PROJEKTŮ

BOX 2: BILANCE ÚSPĚCHŮ A VÝZEV ČESKÉ ZRS K ROKU 2013

ÚSPĚCHY ZRS ČR:

- Přijetí ČR do klubu nejvýznamnějších dárců světa – Výboru pro rozvojovou pomoc OECD DAC, a to jako první země z nových členských států EU.
- Stabilně vysoká veřejná podpora rozvojové spolupráci a humanitární pomoci.
- Úspěšné završení desetileté transformace systému ZRS ČR, její účelné nastavení a zacílení strategie a rozdělení rolí mezi Ministerstvo zahraničních věcí, Českou rozvojovou agenturu (ČRA) a další složky státní správy.
- Nově získaný pozorovatelský status ČRA ve sdružení evropských rozvojových agentur EUNIDA, mj. pro ČRA otevírá možnosti zapojení do projektů Evropské komise.
- Mezi partnerskými zeměmi oceňované české rozvojové projekty patří i projekty na Západním Balkáně a ve východní Evropě, které cílovým zemím pomáhají při integraci do EU.
- Nastavení systému nezávislých evaluací rozvojových projektů.
- Potvrzení priorit ZRS na základě střednědobého vyhodnocení fungování Koncepce ZRS 2010–17.

OBLASTI PRO DLOUHODOBÉ ZLEPŠOVÁNÍ:

- Dosáhnout mezinárodního závazku ODA na úrovni 0,33 % HND do roku 2015; podíl rozvojové pomoci na HND je nejnižší od roku 2007, i přes oživení ekonomiky v roce 2013 vydala ČR o 3,9 % méně než v roce 2012.
- Nedostatečné personální a odborné kapacity pro efektivní řízení ZRS, včetně decentralizace a větší přítomnosti v partnerských zemích – pro účinnější a komplexní propojování existujících nástrojů ZRS a projektů.
- Stagnující objem prostředků na humanitární pomoc (její růst by však neměl být na úkor dalších složek ZRS).
- Trvajících absence konkrétního plánu pro naplnění mezinárodních závazků efektivnosti rozvoje dle závěrů zasedání v Busanu z roku 2011.
- Dodržování principu koherence politik pro rozvoj – ČR postrádá jasný politický závazek a strategii k reálné úpravě politik, které nejsou v souladu s cíli rozvojové spolupráce ČR nebo rozvoj oslabují.
- Nedostatečné systematické uplatňování průřezových principů ZRS, tj. dobrá správa věcí veřejných, šetrnost k životnímu prostředí a klimatu a dodržování lidských práv, včetně genderové rovnosti (rovnosti mužů a žen).

Česká ZRS má ukotvený legislativní a institucionální rámec, srozumitelnou rozvojovou politiku a zacílenou strategii¹⁵. Jako účelné se jeví nastavení řízení a organizace ZRS a rozdělení kompetencí mezi Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) a implementační agenturu pro rozvojovou spolupráci (ČRA). Meziresortním orgánem pro strategické diskuse, zahrnujícím i zástupce občanské společnosti a podnikatelského sektoru, je Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Ta má mj. sladovat jednotlivé resortní politiky s cíli ZRS. Tato její role však bohužel dosud není podle FoRS uspokojivě naplňována.

BOX 3: LEGISLATIVNÍ A KONCEPČNÍ RÁMEC ZRS ČR – ZÁKLADNÍ DOKUMENTY

Zákon č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci z roku 2010 definuje odstraňování chudoby jako hlavní cíl ZRS ČR a vymezuje role a pravomoci jednotlivých státních aktérů při jeho naplňování.

Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR pro období 2010–2017: jako nezbytný programový a strategický rámec upřesňuje cíle a zásady ZRS ČR, teritoriální a sektorové priority, modality ZRS ČR.

Víceleté programy spolupráce s programovými zeměmi (Afgánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Mongolsko).

Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání 2011–2015.

Strategie pro poskytování vládních stipendií studentům z rozvojových zemí pro období 2013–2018.

Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR pro období 2013–2017 stanovuje cíle a priority pro zapojení ČR do mnohostranné ZRS.

Roční plán bilaterální ZRS je operační a finanční plán se střednědobým výhledem na další dva roky (bývá každoročně předkládán vládě ke schválení koncem května).

Rozpočet české ODA je omezený, a proto je potřeba v souladu s dlouhodobým doporučením OECD DAC lépe ZRS zacílit a postupně snížit počet prioritních zemí i sektorů. Ke zvýšení účinnosti by měly přispět i nově zaváděné sektorové strategie ČRA, které se snaží o lepší propojení rozvojových aktivit v prioritních sektorech v prioritních zemích. Důležité je zachovat kontinuitu české pomoci a opírat se o doporučení nezávislých evaluací (hodnocení) a zároveň dbát na dodržování zásad efektivnosti a udržitelnosti rozvoje.

¹⁵ Viz hodnotící zpráva OECD DAC (2013): *The Czech Republic's Readiness for Accession to the DAC – Note by the Secretariat*.

BOX 4: ZÁSADY EFEKTIVNOSTI ROZVOJE PLATNÉ PRO VŠECHNY JEHO AKTÉRY¹⁶

- **Stanovení rozvojových priorit ze strany rozvojových zemí (tj. princip vlastnictví):** země si mají definovat model rozvoje, který chtějí naplňovat.
- **Zaměření na dosahování výsledků:** dosahování udržitelných cílů má být hnací silou investic a úsilí při tvorbě rozvojových politik.
- **Inkluzivní rozvojové partnerství:** rozvoj závisí na zapojení všech aktérů a zohledňuje rozličnost a vzájemné doplňování jejich funkcí.
- **Transparentnost a sdílená odpovědnost:** rozvojová spolupráce musí být transparentní a zodpovědná s ohledem na všechny občany.

ZRS ČR se musí soustředit na dosahování výsledků, které odpovídají prioritám partnerských zemí a potřebám místních komunit. To je nemožné bez vzájemné odpovědnosti a demokratického vlastnictví na straně příjemců pomoci. K lepší koordinaci a harmonizaci s dalšími dárci a realizátory na místě přispívá například zapojení ČR do tzv. společného programování EU¹⁷. Pozitivní vliv na efektivnost naší ZRS by mělo mít i zavedení funkce rozvojových diplomatů v prioritních zemích, kteří by vedli formulování a monitorování projektů a pracovali by v úzké součinnosti s Českou rozvojovou agenturou¹⁸. V neposlední řadě je pak ZRS účinná jenom tehdy, když jsou její výsledky udržitelné i po ukončení projektů. Konkrétní doporučení směrem ke zvýšení udržitelnosti přednesla i studie FoRS z roku 2014¹⁹.

Poskytování rozvojové pomoci partnerským zemím by nemělo být vázáno na dodávky zboží nebo služeb z ČR²⁰. Vytváření investičních a exportních příležitostí pro české subjekty totiž není primárním účelem ZRS ČR. K tomu slouží exportní politika a jiné nástroje. Na druhou stranu je v pořádku, pokud projekty ZRS otevřou dveře k navazující poptávce po českých službách či výrobcích, která je však už postavena na obchodním vztahu. Otázku podmíněnosti poskytnutí rozvojové pomoci nelze zaměňovat za otázku komerční návaznosti přispívající k udržitelnosti dopadů rozvojových projektů. To, zda je pro partnery české ZRS po skončení rozvojového projektu výhodné navázat obchodní spolupráci právě s ČR, se totiž liší případ od případu. Příkladem je projekt ZRS ČR na podporu ekologických zemědělců v Moldavsku, kde se po skončení projektu realizovaného nevládní neziskovou organizací podařilo získat českého investora, který dostal produkty farmářů na evropský trh²¹.

ČR by měla zlepšit transparentní zveřejňování a přístup k informacím o ZRS nejen pro české daňové poplatníky, ale i pro organizace a příjemce v místě realizace. ČR již vykazuje finanční toky ODA dle standardů OECD DAC. Dalším důležitým krokem je plánované zavedení výkaznictví dle standardů Mezinárodní iniciativy pro transparentnost pomoci (IATI) a přistoupení k této iniciativě, a to v deklarovaném horizontu konce roku 2015.

¹⁶ Zásady efektivnosti rozvoje vyplývají ze čtyř dokumentů postupně přijatých na zasedáních OECD na vysoké úrovni k efektivnosti rozvojové spolupráci: *Římská deklarace* (2002), *Pařížská deklarace* (2005), *Akční agenda z Akkry* (2008) a busanské *Globální partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci* (2011) – k nalezení na <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/>.

¹⁷ Momentálně se ČR podílí na společném programování EU v Etiopii a jeho přípravě v Gruzii.

¹⁸ V současnosti jsou rozvojoví diplomaté ČR přítomni v Gruzii, Moldavsku, Kambodži a Palestinské autonomní oblasti. Funkce má být v blízké době zavedena také na velvyslanectví v Etiopii.

¹⁹ Viz Körner, Píbilová pro FoRS (2013): *Udržitelnost českých projektů zahraniční rozvojové spolupráce*: http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/04/sustainability-web-FINAL_CZ2.pdf

²⁰ Viz doporučení v hodnotící zprávě OECD DAC (2013): *The Czech Republic's Readiness for Accession to the DAC – Note by the Secretariat*.

²¹ Viz ČRA: <http://www.czda.cz/cra/projekty/moldavsko/rozvoj-ekologickeho-zemedelstvi-v-moldavsku-htm>.

V roce 2014 byla transparentnost ČRA ohodnocena nezávislou iniciativou Publish What You Fund (PWYF)²² opětovně jako slabá („poor“). ČR se navíc na řebříčku mezi zeměmi EU propadla ze sedmého na desáté místo. Na druhé straně však ČR dle PWYF nadále zůstává nejtransparentnějším dárce z nových členských zemí EU.

Třemi průřezovými zásadami, které mají být zohledňovány ve všech stádiích projektového cyklu ZRS ČR, jsou: dobrá správa věcí veřejných, šetrnost k životnímu prostředí a klimatu a dodržování lidských práv, včetně rovnosti mužů a žen. V rámci střednědobé revize Koncepce ZRS ČR i na základě doporučení OECD DAC se ukázalo, že je potřeba dále pracovat na jejich explicitním zohledňování a rovněž kvalitněji monitorovat a vyhodnocovat jejich dodržování²³.

Pro účinnou realizaci ZRS je v neposlední řadě důležitá předvídatelnost a plynulost financování. I přes veškerou snahu MZV a ČRA přináší současný systém jednoletého financování projektů v rámci českého daňového roku komplikace pro realizátory, partnery i příjemce. Víceleté projekty bývají rozděleny na jednoleté dotace bez garance souhrnné výše financování na celou dobu trvání projektu. Za takových podmínek je obtížné projekty účinně řídit. Plynulé a garantované financování dlouhodobých projektů je přitom v ČR v určitých oblastech legislativně možné; pro zavedení víceletého financování projektů ZRS lze využít například zkušenosti z projektů Ministerstva financí nebo Ministerstva životního prostředí v oblasti odstraňování starých ekologických zátěží.

²² Iniciativa PWYF hodnotí bilaterální a multilaterální dárce ODA podle indexu transparentnosti (Aid Transparency Index, ATI). Více viz <http://www.publishwhatyoufund.org/>.

²³ K tomu by měla přispět probíhající metaevaluace, tj. vyhodnocení externích evaluačních zpráv z let 2012–2013, kterou si v 2014 zadalo MZV.

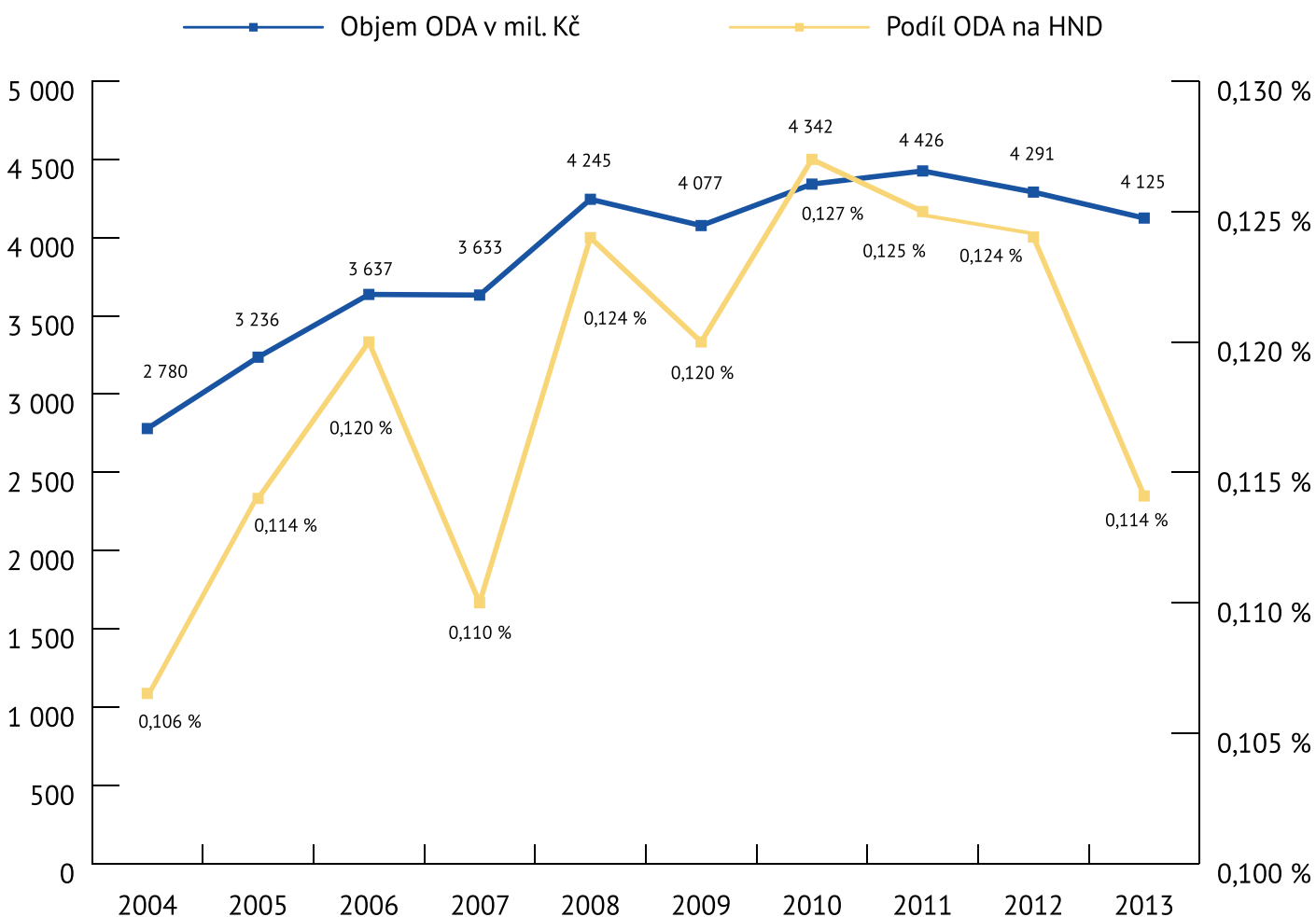
4.

FINANCE NA ZRS KLESAJÍ I PŘES OBNOVENÝ EKONOMICKÝ RŮST ČR

ČR NESPLŇUJE MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY FINANCOVÁNÍ ZRS – NEPŘÍZIVÝ POMĚR MEZI DVOUSTRANNOU A MNOHOSTRANNOU ZRS

ČR vydala v roce 2013 na rozvojovou pomoc 4,12 mld. Kč, což je oproti roku 2012 pokles o 3,9 %. Podíl ODA na HND v roce 2013 klesl na 0,11 % oproti 0,12 % v roce 2012 – tj. nejnižší procentní úroveň od roku 2007. Pokračuje tak rozkolísaný trend ve financování ZRS ČR. Dle Plánu ZRS na rok 2015 a střednědobého výhledu financování schváleného vládou se v roce 2015 předpokládá dokonce pokles absolutní výše ODA a mírné navyšování až od roku 2016. Výraznější růst se týká jen položek, které nepředstavují přímý transfer zdrojů pro partnerské země (tj. civilní mise, příspěvky do EU). Podíl ODA/HND sice nepředstavuje reálné finanční toky rozvojovým zemím ani skutečné výdaje státního rozpočtu, ale jde o důležitý indikátor objemu pomoci dárcovské země. Podíl ODA ČR na HND je až do roku 2017 naplánován jen na úrovni 0,11 %.

GRAF 1: OBJEM ROZVOJOVÉ POMOCI (ODA) ČR A JEJÍ PODÍL NA HND (2004–2013)

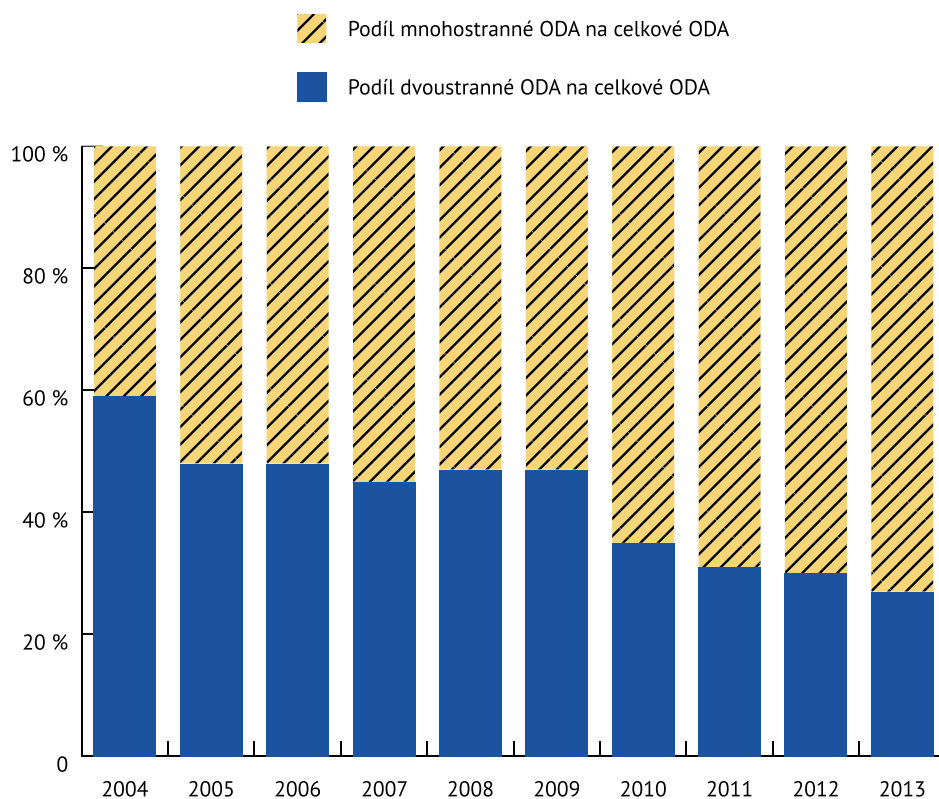

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV a ČRA o ZRS ČR v letech 2004–2013

ČR je tedy daleko od dosažení svého mezinárodního závazku vydávat na rozvoj 0,33 % HND do roku 2015²⁴. Navíc nepodnikla kroky k střednědobému navýšování v dalším období. Zároveň však potvrdila ve střednědobé revizi platné Koncepce ZRS ČR, že hodlá dostát svému závazku po vytyčeném termínu. Pro potřebné politické rozhodnutí hraje i trvalá podpora veřejnosti²⁵, pokračující ekonomické oživení a očekávaný hospodářský růst ČR mezi 2 až 3 %²⁶. V dlouhodobém horizontu není stagnace ZRS ČR, resp. kolísání finančních objemů rozvojové pomoci dobrým signálem ani vzhledem k čerstvému členství ČR v OECD DAC, kde většina dárců prostředky na ODA navýšila. A to včetně Polska a Slovenska, které se podobně jako ČR staly členy DAC v roce 2013. K nárůstu rozpočtu ZRS by se podle FoRS mělo přistupovat systematicky a na základě dlouhodobého plánu. Současně s rostoucím objemem ODA by měla být posilována i administrativní kapacita systému, a to především na straně ČRA a českých velvyslanectví.

Podíl mnohostranné rozvojové pomoci ve výši 73 % opět vzrostl od roku 2012 na úkor dvoustranné, na kterou bylo určeno jen 1,115 mld. Kč, tj. 27 %²⁷. To je o 0,182 miliardy Kč méně než v roce 2012. Mnohostranná pomoc naopak proti roku 2012 vzrostla. Vzhledem k charakteru mnohostranné pomoci ve formě povinných příspěvků, resp. vypočtené části příspěvku do rozpočtu EU a Evropského rozvojového fondu, je možné zvrátit tento poměr jen ambicióznějším navýšováním dvoustranné pomoci, nejlépe její složky určené na rozvojové projekty a humanitární pomoc. Fakt, že mnohostranné příspěvky do rozpočtu EU tvoří až 56 % veškeré české ODA, zároveň vybízí k větší angažovanosti ČR v evropské rozvojové spolupráci.

GRAF 2: VÝVOJ PODÍLU DVOUSTRANNÉ A MNOHOSTRANNÉ ODA ČR (2004–2013)

Vlastní zpracování dle dat MZV a ČRA o ZRS ČR v letech 2004–2013

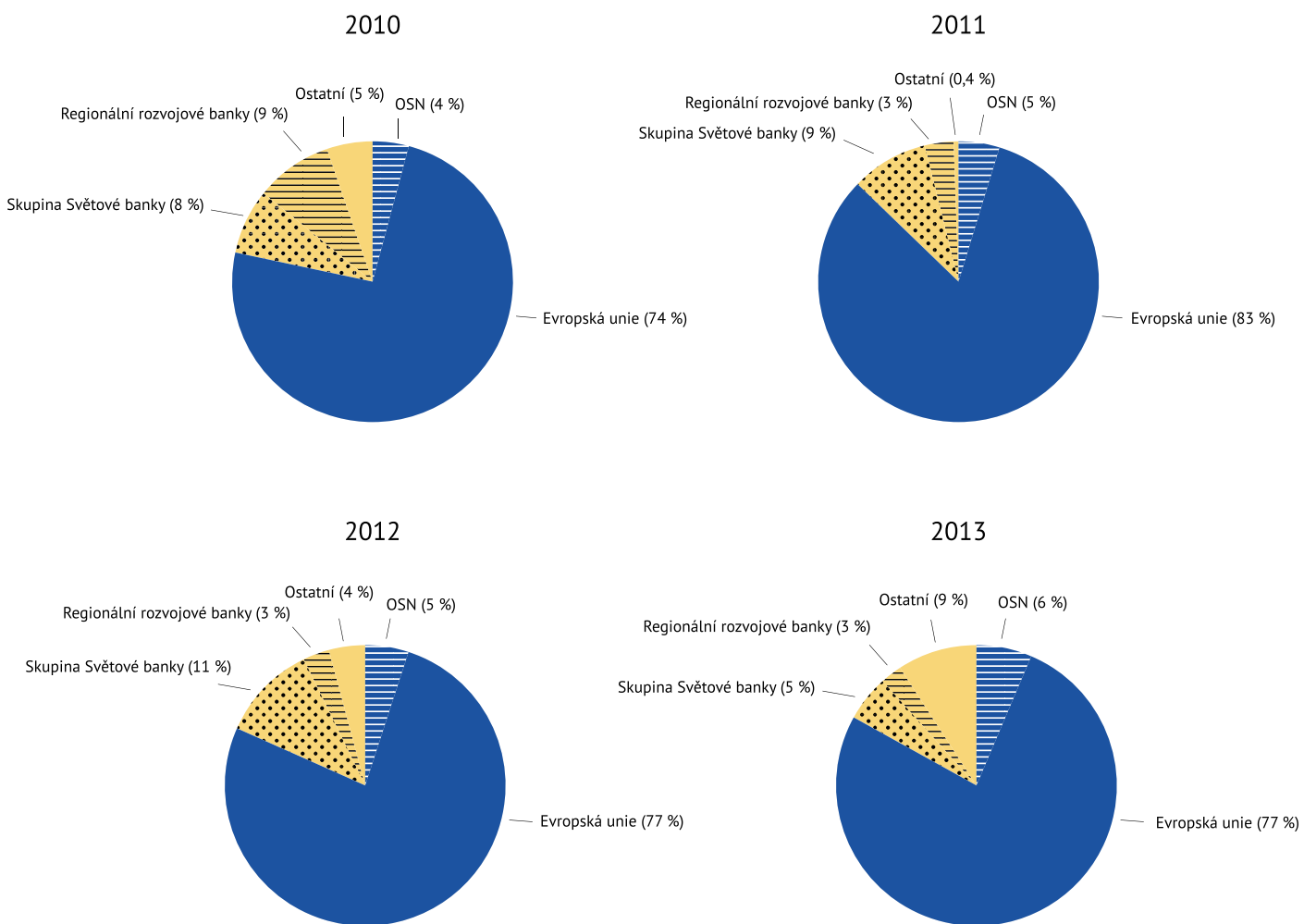
²⁴ Viz závěry Evropské rady z roku 2005, ve kterých má ČR usilovat o dosažení poměru oficiální rozvojové pomoci na hrubém národním důchodu (HND) ve výši 0,33 % do roku 2015.

²⁵ FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*

²⁶ OECD (2014): *Czech Republic Economic Forecast*: <http://www.oecd.org/eco/outlook/czech-republic-economic-forecast-summary.htm>

²⁷ Oficiální rozvojová pomoc ČR má dvě základní složky – dvoustrannou a mnohostrannou. Mnohostrannou představují zejména mandatorní platby mezinárodním organizacím, především příspěvek ČR do rozpočtu EU a do Evropského rozvojového fondu (EDF). Dvoustrannou ZRS tvoří rozvojové projekty, stipendia, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům v ČR, vojenské (mírové) mise aj.

GRAF 3: HLAVNÍ POLOŽKY MNOHOSTRANNÉ ODA ČR (2010 – 2013)

Zdroj: MZV (2014): Statistická příloha ODA ČR za rok 2013

5. FORMY REALIZACE DVOUSTRANNÉ ZRS: OD PROJEKTŮ V ZAHRANIČÍ PO OSVĚTU A VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

NUTNÉ POSÍLIT ROZVOJOVÉ PROJEKTY A HUMANITÁRNÍ POMOC – ČESKÁ VEŘEJNOST STOJÍ O OSVĚTU A GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ – TŘÍSTRANNÉ PROJEKTY ZNÁSOBUJÍ ÚČINEK I OBJEM ZRS – NADHODNOCENÝ ROZPOČET NA STIPENDIA

Realizace dvoustranné ZRS ČR probíhá formou tzv. modalit: dvoustranné a trojstranné projekty v zahraničí, pomoc uprchlíkům na území ČR, civilní mise a mírové operace, administrativní náklady MZV a ČRA, humanitární pomoc, stipendia (vč. zdravotní péče), fungování Provinčního rekonstrukčního týmu (PRT), transformační spolupráce, projekty mezinárodních organizací, ostatní rozvojové aktivity státní správy, krajů a vysokých škol, rozvojové vzdělávání a osvěta a podpora NNO.

Na tomto místě je třeba uvést, že nevládní neziskové organizace doporučují, aby se vyspělé státy (i ČR) dobrovolně rozhodly částky na pomoc uprchlíkům a stipendia do oficiálních statistik nezapočítávat. A to i přesto, že to metodika statistického vykazování dle OECD DAC umožňuje. Tyto modalitativy totiž nepředstavují měřitelný přínos pro rozvojové země²⁸.

Do ODA by rovněž neměly být započítávány prostředky poskytnuté do Zeleného klimatického fondu (GCF) a obdobných fondů, které jsou určeny na financování opatření na zmírnění dopadů klimatických změn a adaptaci na jejich negativní účinky v rozvojových zemích. Tzv. klimatické finance mají být poskytnuté nad rámec ODA, jak vyplývá ze závazku, který bohaté země přijaly na klimatické konferenci OSN v roce 2009 a 2010. Důvodem je svébytná povaha problematiky klimatických změn, která má širší než jen rozvojový rozměr.

Hlavní modalitou jsou **rozvojové projekty v zahraničí. V roce 2013 bylo z české ODA financováno celkem 326 rozvojových projektů za 441,45 mil. Kč.** V tom je i 116 malých lokálních projektů za 27,16 mil. Kč realizovaných při českých velvyslanectvích v zahraničí. Tyto malé projekty sice nejvíce odpovídají nevázané pomoci (tj. jsou realizované partnerskými subjekty v zahraničí), ale svým malým rozsahem a financemi mají omezené rozvojové dopady a vyžadují podstatnou podporu ambasad. Nejvíce projektů bylo v sektoru voda a sanitace, zemědělství a energetika.

Kromě toho bylo realizováno 60 dotačních projektů za 30,46 mil. Kč v ČR a EU, které se zaměřují na globální rozvojové vzdělávání (GRV), osvětu a podporu kapacit nestátních neziskových organizací a podnikatelských subjektů v ZRS. Rozpočet na ně je ale nedostatečný. Jak ukázal průzkum veřejného mínění, **osvětové a rozvojově-vzdělávací projekty v ČR jsou velmi potřebnou součástí ZRS.** České veřejnosti totiž chybí informace o rozvojové spolupráci a stojí o ně. Až 85 % veřejnosti podporuje, aby se žáci a studenti ve školách věnovali tématu globální odpovědnosti²⁹. GRV pomáhá lidem kriticky nahlížet na globální souvislosti a vytvářet společnost, která považuje solidariitu, spolupráci a občansky aktivní přístup za své základní normy.

²⁸ Toto doporučení je v souladu s metodikou Evropské konfederace nevládních neziskových organizací pro humanitární pomoc a rozvoj (CONCORD), která rozlišuje mezi „skutečnou“ a „zveličenou“ rozvojovou pomocí. „Zveličenou“ pomoc by podle CONCORD měli vyspělí dárci eliminovat, byť je do oficiálních statistik ODA dle OECD DAC započítatelná. Nepředstavuje totiž přímý transfer zdrojů pro zlepšení životních podmínek lidí a komunit v rozvojových zemích. (CONCORD (2013): *AidWatch 2013: Genuine and Inflated Aid*)

²⁹ Viz FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci.*

BOX 5: OTISK ČESKÉ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE DOMA³⁰

- 45 českých základních a středních škol se spolu s téměř 200 dalších evropských škol těší ocenění *Světová škola*, které je udělováno školám, kde globální témata představují přirozenou součást výuky a života školy a kde se žáci pod vedením týmu učitelů aktivně zabývají světovým děním a sledují aktuální vývoj v rozvojových zemích.
- Téměř 60 měst ČR a skoro 2000 lidí při příležitosti Světového dne pro fair trade podpořilo myšlenku spravedlivého obchodu zapojením se do projektu *Férová snídaně*.
- Více jak 60 nevládních neziskových organizací napříč obory je dnes zapojeno do kampaně *Česko proti chudobě*, která ve spolupráci s regionálními spolupracovníky zasahuje více jak 1150 měst a obcí v ČR.

Modalitou, kterou by podle FoRS měla ČR navýšit, je **humanitární pomoc**. V roce 2010 došlo k jednorázovému krácení rozpočtu na humanitární pomoc (v rámci celkového krácení rozpočtu MZV) o 20 % na 73 mil. Kč. V rámci předpokládaného růstu ODA byl navržen i růst humanitárního rozpočtu tak, že měl v současné době přesahovat 100 mil. Kč ročně³¹. Ale k tomu nedošlo a úroveň financí na humanitární pomoc je stále přibližně 70 mil. Kč. To je jak v rozporu s veřejným míněním, že by humanitární pomoc měla být navyšována³², tak to neodpovídá aktuálnímu globálnímu dění a eskalujícím humanitárním krizím. V důsledku krizí v Sýrii, Iráku, Středoafričské republice a Jižním Súdánu či šířící se epidemie eboly v západní Africe dnes svět čelí nejvážnějším humanitárním krizím od druhé světové války³³. V kontextu nárůstu nových krizí a neubývání „tradičních“ ohnišť, kde je potřeba dlouhodobého humanitárního úsilí, znamená podcenění humanitární pomoci rovněž oslabení pozitivních dopadů rozvojové spolupráce. Přitom ČR je na poli humanitární pomoci malým, ale velmi aktivním hráčem. Za úspěšné je považováno první vedení nově založené pracovní skupiny pro humanitární a potravinovou pomoc (COHAFA) během českého předsednictví v Radě EU v roce 2009 či nedávné sdílené předsednictví v iniciativě Dobrého humanitárního dárcovství³⁴ (společně s Dánskem). Kromě vlády jsou významnými aktéry i české humanitární nevládní neziskové organizace. Česká veřejnost jim pravidelně projevuje svou podporu schopností výrazně přispět na sbírky vyhlášené v případě humanitárních katastrof. České NNO jsou partnery i pro mezinárodní organizace, jako je Generální ředitelství EK pro humanitární pomoc (ECHO). Získání partnerské smlouvy s ECHO si vyžaduje splnění přísných kritérií. Od roku 2004 podepsalo ECHO partnerské smlouvy jen s devíti NNO z nových členských zemí EU, z nich jsou tři české NNO. Právě organizace z ČR byly v období 2004–2013 z nových členských zemí neúspěšnější co do počtu i celkového objemu implementovaných projektů³⁵.

³⁰ Viz Globální rozvojové vzdělávání: www.globalnirozvojovevzdelavani.cz, Varianty: Světová škola: <http://www.varianty.cz/index.php?id=12&item=42>, Česko proti Chudobě: www.ceskoprotichudobe.cz a Férová snídaně: www.ferovasnidane.cz.

³¹ Růst o 5 mil. Kč ročně byl zakotven např. v *Plánu ZRS na rok 2009* (Usnesení vlády č. 680/2008).

³² Viz FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*.

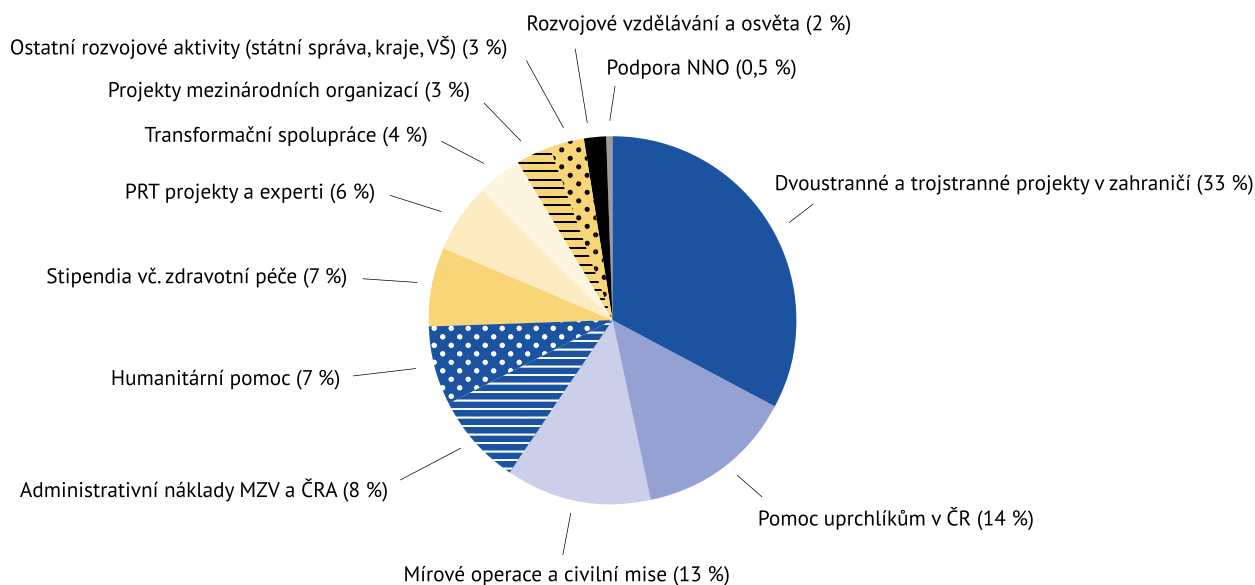
³³ Viz WHO: *WHO responding to unprecedented scale of humanitarian emergencies*: <http://www.who.int/hac/en/>.

³⁴ Viz FoRS (2013): *Humanitární pomoc České republiky: Deset let z pohledu nevládních neziskových organizací*: <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/01/Humanitarni-pomoc-CR.pdf>.

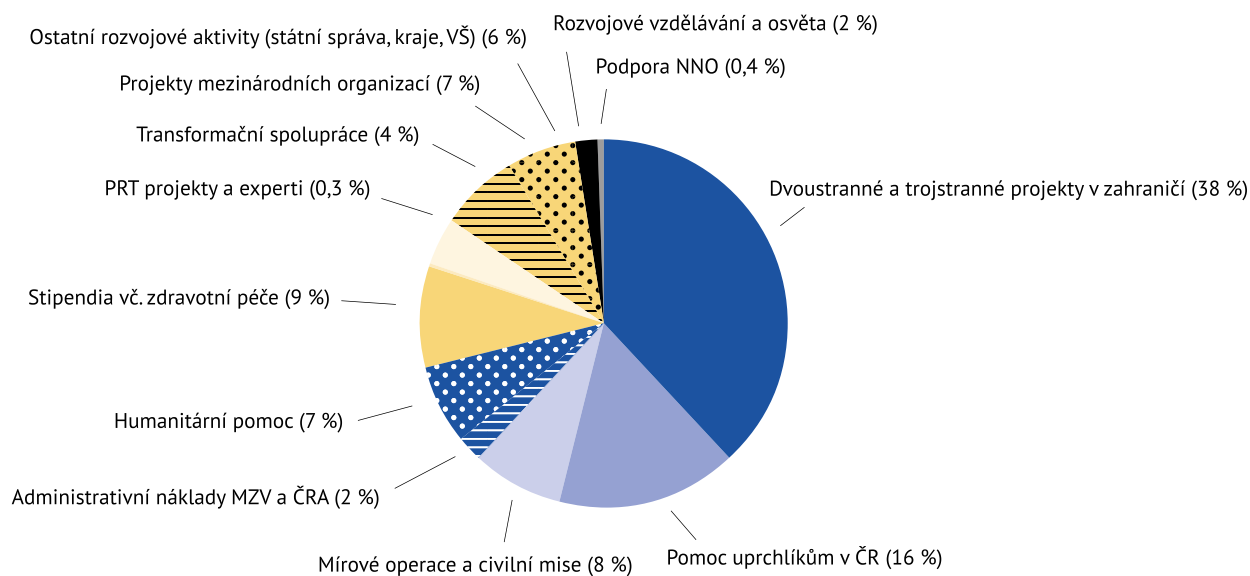
³⁵ Viz FoRS (2013): *Humanitární pomoc České republiky: Deset let z pohledu nevládních neziskových organizací*: <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/01/Humanitarni-pomoc-CR.pdf> a ECHO: http://ec.europa.eu/echo/files/funding/agreements/agreements_2013.pdf.

GRAF 4: MODALITY DVOUSTRANNÉ ZRS ČR DLE VÝDAJŮ ODA ZA ROKY 2012 A 2013

2012

2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat MZV o ZRS ČR za 2012 a 2013

Výrazný multiplikační účinek mají třístranné rozvojové, vzdělávací a osvětové projekty v ČR i rozvojových zemích.

Díky nim se mohou české nevládní neziskové organizace a další subjekty ucházet o finance od jiných dárců, především EU, zapojovat se do velkých projektových konsorcií anebo realizovat vlastní projekty se zahraničním financováním. Takhle může naše ZRS nést výraznější výsledky, zlepšit účinnost rozvoje i možnost uplatnění českého know-how a zkušeností. Tyto projekty také pomáhají zviditelňovat Českou republiku jako malého, ale podstatného partnera v rozvojové spolupráci. Dle nedávných studií získaly od vstupu do EU v roce 2004 české NNO v pozici hlavního řešitele granty v souhrnné výši min. 28 mil. EUR. (Celková částka, která zahrnuje i projekty, v nichž jsou české NNO v pozici partnera, a dále projekty u východních sousedů EU a na Balkáně, je ještě vyšší.) V oblasti globálního rozvojového vzdělávání a osvěty se jedná o téměř 9,4 mil. EUR, ve vzdělávacích, lidsko-právních, zemědělských aj. projektech v rozvojových zemích o zhruba 6,6 mil. EUR a v případě humanitární pomoci o zhruba 12 mil. EUR. České NNO jsou co do počtu grantů i objemu prostředků na špici EU13³⁶. Velká zásluha na tomto prvenství se přičítá právě existenci dotačního programu třístranné spolupráce.

Na program vládních stipendií studentům z rozvojových zemí ke studiu na veřejných vysokých školách v ČR bylo na rok 2013 vyčleněno 123 mil. Kč, ale vyčerpáno jen 98,51 mil. Kč (vč. nákladů na zdravotní péči). Nedočerpání vyčleněných peněz na stipendia je přitom v ZRS ČR dlouhodobým trendem. Problémem zůstává i výběr zemí a přidělování kvót počtu studentů, které není dostatečně transparentní. I nadále většinou dochází ke ztrátě kontaktu s absolventy, kteří se po ukončení studií vrací do vlasti. Sporný je také důraz na výuku státních stipendistů v českém jazyce. Na základě nové strategie byla sice spuštěna reforma programu směrem k účinnějšímu poskytování stipendií a současně zavedena stipendia i pro studenty studující v anglickém jazyce. Přesto je i podle OECD DAC potřeba jeho další zlepšení. Program by měl především podporovat návrat studentů do vlasti a přispívat k rozvoji jejich domovské země³⁷. Podle FoRS by se financování programu mělo odvíjet podle skutečně vynaložených prostředků v uplynulém období a průběžného vyhodnocování jeho přínosu. Uvolněné prostředky by se kromě současného využití na stipendia pro uprchlíky a lidi postižené konfliktem v domovské zemi mohly využít pro financování většího množství studentů nebo i jiných modalit ZRS – zejména rozvojových projektů vč. třístranných, kterým se nedostává potřebného financování. V souladu s principy partnerství by bylo vhodné **posouvat zaměření nového programu vysílání českých učitelů do rozvojových zemí směrem k vzájemné výměně zkušeností a budování odborných kapacit terciárního vzdělávání** v rozvojových zemích. Jeho navyšování je dobrou protiváhou snižování stipendijního programu.

³⁶ Studie *A Decade of EU13 CSO Participation in EC DEAR Projects*, červen 2014, *A Decade of EU13 CSO Participation in EC Development Cooperation Projects*, červenec 2014 a *A Decade of EU13 CSO Participation in European Humanitarian Actions*, srpen 2014, TRIALOG: <http://www.trialog.or.at/studies-list>

³⁷ V roce 2013 v ČR studovalo na veřejných vysokých školách celkem 538 vládních stipendistů z 59 zemí (MZV (2014): *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2013*).

6. ZEMĚ A SEKTORY: SNAHA O VĚTŠÍ KONCENTRACI ZATÍM NENAPLNĚNA

PŘÍLIŠ VELKÝ POČET PRIORITYNÍCH ZEMÍ A SEKTORŮ – VÍCE POZORNOSTI NEJCHUDŠÍM ZEMÍM – PŘIDANÁ HODNOTA ČR: ODBORNOST A ZKUŠENOSTI Z TRANSFORMACE

Něco přes polovinu (52 %) prostředků české dvoustranné ODA (celkem 575 mil. Kč) jde primárně do 14 prioritních partnerských zemí určených v Konceptu ZRS. Oproti roku 2012 to znamená pokles a větší rozdrobenost ZRS. V první desítce největších příjemců české dvoustranné ODA se přitom kromě prioritních zemí dlouhodobě objevuje i neprioritní Ukrajina. V roce 2013 se k ní kvůli humanitární krizi zařadila i Sýrie. Kromě toho ZRS realizuje v dalších 22 zemích projekty transformační spolupráce (pro rozvoj občanské společnosti, nezávislých médií a místní samosprávy), humanitární pomoci či technické asistence Ministerstva financí.

Seznam prioritních zemí ZRS ČR byl v roce 2014 upraven na základě střednědobého vyhodnocení Konceptu a vývoje dění na Ukrajině. Plánované snížení počtu prioritních zemí je vzhledem k malému rozsahu české ZRS pozitivním krokem.

BOX 6: PRIORITYNÍ ZEMĚ ZRS ČR DLE KONCEPCE ZRS ČR 2010–2017 A PO JEJÍ STŘEDNĚDOBÉ REVIZI³⁸

- **Programové země s programem spolupráce:** Afghánistán (ZRS bude postupně ukončována), Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko (ZRS bude posílena dle vývoje na Ukrajině), Mongolsko (ukončení ZRS do r. 2017)
- **Projektové země bez pevného programu:** Gruzie (ZRS bude posílena dle vývoje na Ukrajině), Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní oblast, Srbsko (ukončení ZRS do r. 2017)
- **Phase-out země s omezeným rozsahem spolupráce³⁹:** Angola, Jemen, Vietnam (ve všech třech velké bilaterální projekty ZRS již ukončeny), Zambie (posílení ZRS, možný posun mezi projektové po r. 2017)

V roce 2013 směřovalo z české ZRS⁴⁰ do nejméně rozvinutých zemí (LDCs) 237 mil. Kč, což je zhruba 20 % dvoustranné rozvojové spolupráce. Z této částky více než 70 % prostředků šlo do tří prioritních zemí – Afghánistánu, Etiopie a Kambodži. Podíl LDCs na celkové dvoustranné ODA však v důsledku ukončování působení českého Provinčního rekonstrukčního týmu v Logaru v Afghánistánu poklesl oproti roku 2012 o 10 %. Od roku 2014 se dá očekávat další pokles podílu LDCs v důsledku změn prioritních zemí po revizi Konceptu. Česká ZRS se podle všeho bude více soustředit na země sousedící s EU, které se řadí mezi země se středním příjmem, což souvisí s českými zahraničněpolitickými prioritami a zkušenostmi z transformace.

³⁸ MZV (2010): Konceptu ZRS ČR 2010–2017 a MZV (2014): Střednědobé vyhodnocení Konceptu ZRS ČR 2010–2017

³⁹ Jedná se o země, které patřily mezi prioritní země ZRS ČR před rokem 2010 a v Konceptu ZRS na období 2010–2017 již mezi prioritní země zařazeny nebyly. Spolupráce je v nich tedy postupně až do roku 2017 utlumována.

⁴⁰ Z prioritních zemí ZRS ČR mezi LDCs patří Afghánistán, Etiopie, Kambodža, Zambie, Jemen, Angola; z neprioritních Myanmar, Súdán a Zimbabwe.

BOX 7: OTISK ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE VE SVĚTĚ⁴¹

- Každý rok se uskuteční stovky rozvojových projektů financovaných částkou cca 450 mil. Kč z českého rozpočtu v desítkách zemí po celém světě.
- České nevládní neziskové organizace realizovaly v roce 2013 projekty v 69 zemích světa⁴².
- Česká podpora sluchově a zrakově postižených obyvatel v Kosovu významně zvyšuje jejich možnosti uplatnění na trhu práce.
- Česká republika podporuje v Zambii vzdělávání sociálně znevýhodněných mladých lidí i dětí bez rodiny.
- Český projekt na zvýšení kvality a dostupnosti zdravotně-sociálních služeb domácí péče v Moldavsku přispěl ke schválení Národního standardu pro poskytování domácí lékařské péče a uznání nároku na pokrytí domácí péče z veřejného zdravotního pojištění.
- Česká republika pomohla modernizovat největší ulánbátarskou elektrárnu, která pokrývá přibližně 70 % spotřeby elektřiny v Mongolsku.
- Česká republika je největším partnerem chráněné krajinné oblasti *Tušsko* v Gruzii, kde pomáhá v oblasti ochrany životního prostředí, využívání solární energie, dostupnosti zdravotní péče a rozvoje turistiky.
- Domácí bioplynárny financované ZRS ČR umožnily více jak 10 000 obyvatel Kambodži využívat obnovitelné zdroje energie.
- Experti ze Státního veterinárního ústavu Bosny a Hercegoviny se podílejí na školení a certifikaci bosenských laboratoří pro vývoz zemědělských výrobků na trh EU v rámci projektu, který společně podporují česká, americká a švédská rozvojová agentura.

Podle FoRS by ale Česko mělo podporu LDCs udržet či dokonce navýšit, a to zejména v subsaharské Africe, kde se nachází více než 70 % nejchudších zemí⁴³. Pro tyto státy má oficiální pomoc zásadní význam, neboť představuje často jediný externí zdroj pro nastartování růstu a financování rozvoje zejména u nejzranitelnějších skupin obyvatelstva. Schopnost těchto zemí přilákat zahraniční investice a vytvářet domácí zdroje z daňových příjmů je ještě stále omezená⁴⁴. Navíc se dárcovské země na půdě OSN zavázaly směřovat na podporu těchto států 0,15 až 0,20 % HND. Přitom do subsaharské Afriky za poslední čtyři roky konstantně směřuje zhruba jedna desetiina české dvoustranné ODA, kdežto do evropských zemí je to celá třetina. Afrika vychází jako prioritní kontinent i podle preferencí české veřejnosti⁴⁵.

⁴¹ Viz MZV (2014): *Informace o ZRS ČR za rok 2013*, ČRA: www.czda.cz a FoRS: www.ceskapomoc.cz.

⁴² Projekty českých rozvojových a humanitárních nevládních neziskových organizací mapuje server Česká pomoc: www.ceskapomoc.cz.

⁴³ Seznam zemí dle OECD DAC považovaných za příjemce rozvojové pomoci pro roky 2012 a 2013 viz <http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202012%20and%202013%20flows.pdf>.

⁴⁴ K tématu ODA v LDCs viz např. OECD DAC (2014): *Targeting ODA Towards Countries in Greatest Need*: [http://www.oecd.org/dac/external-financing-for-development/documentupload/DAC\(2014\)20.pdf](http://www.oecd.org/dac/external-financing-for-development/documentupload/DAC(2014)20.pdf).

⁴⁵ Viz FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*.

TABULKA 1: DESET NEJVĚTŠÍCH PŘÍJEMCŮ ČESKÉ DVOUSTRANNÉ ODA A JEJICH KLASIFIKACE DLE PŘÍJMU (2010–2013)⁴⁶

pořadí	2010		2011		2012		2013	
	země	mil. Kč	země	mil. Kč	země	mil. Kč	země	mil. Kč
1	Afghánistán (LDC)	252,99	Afghánistán (LDC)	200,76	Afghánistán (LDC)	248,11	Moldavsko (MIC)	83,91
2	Mongolsko (MIC)	128,98	Mongolsko (MIC)	82,88	Moldavsko (MIC)	95,35	Mongolsko (MIC)	74,71
3	Moldavsko (MIC)	75,75	Moldavsko (MIC)	75,64	Mongolsko (MIC)	79,36	Afghánistán (LDC)	74,13
4	Gruzie (MIC)	74,22	Bosna a Hercegovina* (MIC)	63,27	Bosna a Hercegovina* (MIC)	61,87	Etiopie (LDC)	70,22
5	Srbsko* (MIC)	68,30	Srbsko* (MIC)	56,37	Etiopie (LDC)	60,62	Bosna a Hercegovina* (MIC)	69,24
6	Kosovo (MIC)	67,16	Ukrajina (MIC)	53,55	Gruzie (MIC)	51,35	Gruzie (MIC)	57,70
7	Bosna a Hercegovina (MIC)	59,15	Etiopie (LDC)	51,78	Ukrajina (MIC)	49,63	Ukrajina (MIC)	54,45
8	Ukrajina (MIC)	57,43	Gruzie (MIC)	36,23	Srbsko* (MIC)	46,49	Srbsko* (MIC)	31,59
9	Haiti (LDC)	52,85	Bělorusko* (MIC)	31,46	Kosovo (MIC)	44,18	Sýrie (MIC)	29,70
10	Vietnam (LIC)	45,03	Palestina (MIC)	31,10	Palestina (MIC)	32,82	Vietnam (MIC)	28,96

LDC – nejméně rozvinuté země (*least developed countries*)

LIC – země s nízkým příjmem (*low income countries*)

MIC – země se středním příjmem (*middle income countries*), země MIC označené * patří mezi země s vyšším středním příjmem, zbytek zemí označených MIC patří mezi země s nižším středním příjmem

Zdroj: MZV (2014): Statistická příloha ODA ČR za 2013

Česká ZRS nejvíce financuje tyto sektory: zásobování vodou a sanitace, zemědělství, vzdělávání, sociální služby, energetika, zdravotnictví, budování státní správy a podpora občanské společnosti, tedy ty, ve kterých disponuje dostatečnou odborností i kapacitami a v nichž může uplatnit své zkušenosti z transformační spolupráce. Zároveň mají prioritní sektory odpovídat rozvojovým prioritám partnerských zemí a vhodně doplňovat působení jiných dárců. Je dobrým signálem, že většina prostředků ZRS ČR směřuje do programových zemí skutečně podle prioritních sektorů tak, jak byly nastaveny v příslušných Programech ZRS s partnerskými zeměmi. Podle FoRS se účinná ZRS odehrává dvěma způsoby: jednak přenáší do praxe politiky formulované na centrální úrovni, a to především v oblasti ochrany životního prostředí, zemědělství, ochrany vody a sanitace, zemědělství a podpory drobného podnikání, jednak podporuje oblasti, které nejsou prioritní pro centrální vlády nebo velké dárce, ale jsou zásadní z hlediska dlouhodobě udržitelného rozvoje. Je to hlavně podpora vzdělávání a sociálních služeb nebo podpora

⁴⁶ K seznamu příjemců rozvojové pomoci OECD DAC a jejich klasifikace dle příjmů viz: <http://www.oecd.org/dac/stats/daclistofodareci-pipients.htm>. Tabulka odráží měnící se zařazení zemí dle aktuálního příjmu za jednotlivé roky.

dobrého vládnutí a občanské společnosti. V obou případech je přitom důležité rozvojové aktivity vhodně kombinovat napříč jednotlivými sektory. Zároveň je třeba, aby „tvrdé“ projekty (např. dodávky technologií, budování infrastruktury apod.) byly doprovázeny „měkkými“ doplňkovými aktivitami (jako je osvěta veřejnosti, příprava obchodního plánu, odborné vzdělávání personálu atd.).⁴⁷

V roce 2013 došlo oproti předešlému roku k zásadnímu, zhruba 40 % poklesu v sektoru státní správy a občanské společnosti, a to v důsledku ukončení působení PRT v afghánském Logaru. Objem transformační spolupráce, který je součástí tohoto sektoru, byl zachován. Sektorem s největšími prostředky se tak stala pomoc uprchlíkům v ČR, přičemž její objem stagnoval. Pozitivní, i když symbolické navýšení zaznamenalo vzdělávání. Výrazný nárůst pak vykázal průmysl (těžba), a to díky dvěma novým projektům v Mongolsku a Vietnamu, kde však bude česká ZRS výhledově utlumována.

⁴⁷ Viz Körner, Píbilová pro FoRS (2013): *Udržitelnost českých projektů zahraniční rozvojové spolupráce*: http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/04/sustainability-web-FINAL_CZ2.pdf a Bendová pro Rozvojovka (2013): *Měkké aspekty rozvojové spolupráce*: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/221_rozvojovka-mekke-aspekty-rs-v3-web-1.pdf.

7. REALIZÁTOŘI ROZVOJOVÝCH PROJEKTŮ: VEDOU NEVLÁDNÍ NEZISKOVÉ ORGANI- ZACE A PODNIKATELÉ

POTŘEBA PODPOŘIT MEZISEKTOROVOU SPOLUPRÁCI - VŠICHNI AKTÉŘI MAJÍ SLEDOVAT ZÁSADY EFEKTIVNOSTI ROZVOJE

Na realizaci českých rozvojových projektů se podílí nevládní neziskové organizace (NNO) a firmy v obdobné míře.

Z pohledu vynaložených prostředků čerpají NNO 39 % z celkových financí na rozvojové projekty dvoustranné ODA. Podnikatelé pak realizují necelých 36 %, univerzity a akademické instituce 6 %, státní orgány a místní samospráva přes 6 %. Výsledek již zmiňovaného průzkumu veřejného mínění ukazuje, že téměř polovina české populace vnímá jako realizátora rozvojových projektů na prvním místě NNO. Za nimi se umístily státní instituce a vysoké školy a komerční subjekty až na konci se 6 %⁴⁸.

Většina projektů je vyhlášována formou veřejných zakázek, ve kterých zajišťují dodávku především firmy. NNO pak dosahují zejména na dotační programy, v nichž ale mají podmínku zajistit část financování z jiných zdrojů než ZRS ČR.

Efektivní rozvojová spolupráce se neobejde bez mezisektorových partnerství subjektů z veřejného, nevládního i soukromého sektoru. V české ZRS i přes proklamovanou důležitost se dosud systematicky nepřistoupilo k podpoře společných projektů NNO a firem a dalších subjektů.

V roce 2013 byl spuštěn **Program rozvojově-ekonomického partnerství** (nazývaný také „B2B“ – business-to-business) zaměřený na podporu spolupráce českých podnikatelských subjektů s místními partnery v rozvojových zemích, která by využila přenosu znalostí a technologií. Ve své pilotní fázi v roce 2013 a s rozpočtem 1 mil. Kč se však nesetkal s velkým zájmem ze strany českých firem. Nakonec byly realizovány čtyři projekty v Etiopii a Srbsku. Na rok 2014 byl s rozpočtem 3 mil. Kč rozšířen na všechny prioritní země. Z 38 předložených projektů jich bylo 21 podpořeno k realizaci v roce 2014.

Soukromý sektor je důležitým hráčem v rozvoji jako zdroj pracovních příležitostí, příjmů (vč. daňových), nových investic, přenášení know-how a budování kapacit partnerské země a místních komunit. Zapojení podnikatelských subjektů, stejně jako dalších rozvojových aktérů, se však podle FoRS musí odehrávat jak v souladu se zásadami ZRS (podpora lidských práv a genderové rovnosti, ochrana životního prostředí a klimatu, podpora dobrého vládnutí), tak v souladu s principy efektivnosti rozvoje, jako je vlastnictví, transparentnost a odpovědnost. Soukromý sektor by v žádném případě neměl suplovat roli státu ve správě veřejných statků, ke kterým by měli mít občané zajištěný rovný přístup bez ohledu na svůj socio-ekonomický status a jejichž dostupnost by neměla být podmíněná maximalizací možného zisku. Všichni zapojení aktéři by měli přitom podporovat odpovědnou výrobu a udržitelnou spotřebu.

48 FoRS, NMS Market Research (2014): *Závěrečná zpráva z průzkumu Postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci.*

ZÁVĚR: NOVÁ ROZVOJOVÁ AGENDA PRO ROCE 2015 NASMĚRUJE I ČESKO

Z mezinárodních jednání o nové rozvojové agendě po roce 2015 vyznívá, že nebude možná bez současné transformativní změny uvnitř každé země – bohaté i chudé. Efektivní a inkluzivní rozvoj se zakládá na vytváření prostředí, které lidem umožňuje domoci se svých práv a uplatnit je, prosperovat a vést důstojný život. Rozvoj nemůže být omezen jen na boj s chudobou v rozvojových zemích, ale musí usilovat o vytváření udržitelného globálního modelu pro všechny. Tato transformace tedy znamená zaměřit se na řešení základních příčin chudoby a nerovností, konfliktů a diskriminací, změny klimatu a zhoršování životního prostředí kdekoli na světě.

Pro další dekádu či dvě bude vytvořen politický rámec, který postupně posune priority vlád, mezinárodních organizací, dárců, neziskových organizací, firem a řady dalších aktérů působících na poli boje proti chudobě a udržitelného rozvoje. Česká republika není zatížena koloniální minulostí či geopolitickými zájmy velkých zemí, naopak má nedávnou zkušenost jak s politickou, tak socio-ekonomickou transformací, a proto by se měla více zapojovat do těchto globálních debat. Především pak v mnohostranných fórech, jako je EU či OECD DAC a OSN.

Zahraniční rozvojová spolupráce by si měla v jádru zachovat důraz na odstranění chudoby a nerovností. Důležité je zajistit, aby nepodléhala bezprostředním politickým a ekonomickým zájmům státu, a naopak aby byla, i vzhledem ke svým omezeným prostředkům a kapacitám, v maximální možné míře efektivní.

Evropská unie vyhlásila **rok 2015 Evropským rokem rozvoje**. I to je příležitost pro ČR přitáhnout pozornost veřejnosti i politické reprezentace k otázkám rozvojové spolupráce a globálních problémů, na jejichž řešení se podílí a které se jí dotýkají.

DOPORUČENÍ

ČESKÝM ZÁKONODÁRCŮM A VLÁDĚ:

- přijmout politický závazek a aktivně prosazovat koherenci (nerozvojových) politik pro rozvoj na úrovni Rady pro ZRS, při přípravě a schvalování zákonů i při zaujímání pozic v rámci EU;
- ve střednědobém horizontu podpořit dosažení úrovně financování oficiální rozvojové pomoci (ODA) ve výši 0,33 % HND a přijmout závazný plán, jak toho dosáhnout; navyšovat finance na dvoustrannou ZRS (zejména pro rozvojové projekty a humanitární pomoc);
- prosadit adekvátní příspěvek do Zeleného klimatického fondu, který bude představovat dodatečné prostředky nad rámec rozvojové pomoci;
- připravit úpravu zákonů pro využívání nových forem ZRS v souladu se závazky ČR k efektivnosti rozvoje (jako například delegovaná spolupráce, víceleté financování rozvojových projektů aj.);
- aktivně se na půdě EU, OECD a OSN zapojovat do mezinárodních jednání o novém rámci udržitelného rozvoje po roce 2015 a řešení humanitárních krizí.

MINISTERSTVU ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ:

- implementovat závazky efektivnosti rozvoje, včetně transparentnosti, a přistoupit k Mezinárodní iniciativě pro transparentnost pomoci (IATI) v roce 2015;
- prosazovat, aby odstranění chudoby a nerovností zůstalo v centru zahraniční rozvojové spolupráce v rámci probíhající změny definice oficiální rozvojové pomoci v OECD DAC;
- více zacílit rozvojovou pomoc na nejchudší vrstvy obyvatel: a) směřovat 25 % oficiální rozvojové pomoci do LDCs⁴⁹; b) pomoc v ostatních zemích zacílit na nejvíce zranitelné skupiny obyvatel, a přispět tak ke snižování nerovností;
- postupně navyšovat rozpočet pro globální rozvojové vzdělávání a osvětu i rozpočet pro třístranné projekty, a podpořit tak jejich multiplikační efekt pro ZRS;
- při zapojování soukromého sektoru (stejně jako u ostatních aktérů) do ZRS požadovat uplatňování zásad efektivnosti rozvoje, především principu vzájemné odpovědnosti, transparentnosti a vlastnictví;
- zajistit účelnou spolupráci mezi rozvojovými diplomaty a ČRA pro zvýšení kvality vytváření programů a implementace dle skutečných potřeb partnerských zemí a cílových skupin, a tím zvýšit udržitelnost českých projektů;
- posílit vnitřní kapacity České rozvojové agentury a personální a odborné kapacity zastupitelských úřadů pro rozvojovou agendu.

ČESKÉ ROZVOJOVÉ AGENTUŘE:

- vzhledem k omezenému objemu ZRS ČR navyšovat podíl projektů s přidanou hodnotou ČR jako dárců (zejména sociálních, vzdělávacích a transformačních projektů);
- lépe propojovat různé nástroje ZRS a projekty do komplexních rozvojových řešení; a to buď detailnější tvorbou programů v prioritních sektorech, nebo umožněním realizace dlouhodobějších a flexibilnějších projektů, vč. jejich propojování na úrovni regionů;
- posílit udržitelnost rozvojových projektů mj. prováděním komplexní situační analýzy problému ve fázi identifikace a formulace projektu a důkladným monitorováním projektů;
- zvýšit personální kapacity a zajistit účelnou spolupráci mezi rozvojovými diplomaty a ČRA; ve střednědobém horizontu vytvořit síť stálých zástupců ČRA v partnerských zemích;
- zvýšit transparentnost a zlepšit dostupnost informací o rozvojové spolupráci v souladu s doporučeními PWYF.

⁴⁹ V rámci diskuze o reformě rozvojové pomoci probíhá v OECD DAC debata o specifickém cíli ODA směřující do LDCs. OECD DAC (2014): *Development Finance: Achieving a Better Distribution of ODA – an Action Plan to Meet the UN Commitment of 0.15-0.20% of GNI as ODA to LDCs*, dostupné na: <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DCD/DAC%282014%2950&docLanguage=En>.

Vydalo FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2014

ISBN 978-80-905375-7-6

FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci je platformou českých nevládních neziskových organizací (NNO) a dalších neziskových subjektů, které se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí. FoRS bylo založeno patnácti NNO v roce 2002.

Nyní sdružuje na 50 nevládních neziskových organizací, mezinárodních organizací, univerzit a dalších institucí.

© FoRS - České fórum pro rozvojovou spolupráci,

Vladislavova 1460/12, 110 00 Praha 1

www.fors.cz

Tel.: +420 222 522 480

Na publikaci se podíleli Jana Miléřová, Katarína Šrámková a členové a členky pracovní skupiny FoRS Policy.

Tento dokument bylo možné připravit díky finančním prostředkům České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR a díky grantu evropské konfederace CONCORD v rámci programu „Support to National Platforms for More and Better Aid“, financovaného z Gates Foundation. Stanoviska zde vyjádřená jsou pohledem FoRS a nevyjadřují postoj poskytovatelů dotace a grantu.

